

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นท่ามกลางสังคมอินเดียที่มีความหลากหลายด้านความเชื่อ ศาสนา และลัทธิมีชื่อเสียง ทั้งที่เกิดขึ้นก่อนพุทธศาสนา และเกิดขึ้นในยุคสมัยเดียวกัน เมื่อพระพุทธองค์ประทานคำสอน ที่เป็นหลักทฤษฎีใหม่ ซึ่งหักล้างกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวอินเดีย ด้วยพุทธวิธีอันแยบคายในการสั่งสอนธรรม จึงสามารถวางรากฐานของพุทธศาสนาให้เจริญงอกงามลงในผืนดินที่หากเปรียบแล้วเป็นผืนแผ่นดินที่แห้งแล้ง แต่เต็มไปด้วยเมล็ดพันธุ์ที่รอคอยน้ำ คือ พระธรรมคำสอน ในการหล่อเลี้ยงชีวิตให้เจริญงอกงามเป็นพืชพันธุ์ที่มีคุณภาพ คั้นคุณค่ากลับสู่ธรรมชาติเพื่อเกื้อกูลธรรมชาติสืบต่อไป จึงทำให้พุทธศาสนาเจริญงอกงามมากกว่า ๒,๖๐๐ ปี

ก่อนที่พระพุทธองค์จะประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ศาสนา พระองค์ได้รับการอบรมสั่งสอนจากคณาจารย์หลายแขนงที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยนั้น แต่ความรู้ที่แท้จริงที่พระองค์ค้นพบ เป็นความรู้ที่เกิดจากการศึกษาและทดลองปฏิบัติด้วยตัวเอง การใช้กายและใจเป็นห้องทดลอง เป็นเวลานานถึง ๖ ปี และเมื่อมั่นใจว่าความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นความรู้ที่แท้จริง พระองค์จึงนำกลับมาพิจารณา ทบทวนองค์ความรู้ที่ทรงตรัสรู้ เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ จนมั่นใจและรู้แจ้งแทงตลอดในความรู้ นั้น ด้วยน้ำพระหฤทัยที่เกิดจากพระเมตตาและพระกรุณา ปราบปรามให้มนุษย์ที่กำลังดิ้นรนหาทางออกแต่ยัง ค้นไม่พบหนทางเพราะยังขาดปัญญา จึงทรงประทานพระธรรมคำสอน ชี้บอกทาง เหมือนผู้ชี้บอก ชุมทรัพย์ให้ เราจึงมีหน้าที่เดินตามรอยของพระพุทธองค์

ในการสั่งสอนธรรม ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต ไม่ว่าเป็นชนชั้นวรรณะ เพศ อาชีพ หรือวัยใด หากมีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับชั้น ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจันทรบาล พุทธธรรมได้แทรกซึมอยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทรงสามารถนำให้ผู้เรียนรู้และปฏิบัติออกจากวงเวียนแห่งทุกข์ (วัฏฏะสงสาร) ได้อย่างแท้จริงสิ้นเชิง เมื่อพิจารณาจากประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่ศึกษาว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงทำในสิ่งที่ทำได้ยากให้สำเร็จได้ด้วยความมั่งคั่งนั้น มีอะไรเป็นเหตุปัจจัย

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ธรรมในศาสนานี้ พระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวก ตลอดจนครูบาอาจารย์ ได้เน้นย้ำมาแต่แรกแล้วว่า เราไม่สามารถเรียนรู้ฝึกฝนและลิ้มรสที่เกิดจากการปฏิบัติแทนกันได้ รู้แทนกันไม่ได้ ผู้รู้จึงรู้ได้เฉพาะตน (ปัจเจกัตถ์) ผู้รู้ คือผู้ปฏิบัติ ฉะนั้นการหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ จึงต้องเรียนรู้และปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้พระพุทธองค์ประสบผลสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะได้ฝึกตนและทำตนเป็นแบบอย่าง ด้วยความมั่งคั่งและสง่างาม

เมื่อกล่าวถึงคุณของพระพุทธองค์นั้น ทรงเป็นผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ยากที่จะพรรณนานับได้ หลักใหญ่ใจความที่จำแนกออกมี ๓ ประการ คือ ๑) พระปัญญาคุณ มีปัญญารู้แจ้งเห็นจริงด้วยพระองค์เองไม่มีใครสอน ๒) พระบริสุทธิคุณ มีความบริสุทธิ์หมดจดสิ้นราคะ โทสะ และ

โมหะ ๓) พระมหากรุณาธิคุณ มีเมตตา กรุณา สอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง การที่พระองค์ทรงสอนพุทธบริษัททั้งสี่ รวมทั้งเทวดา มาร พรหม และมนุษย์ จนได้รับยกย่องว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงเป็นมนุษย์ธรรมดา แต่เป็นผู้ได้ฝึกตนแล้วอบรมจิตถึงที่แล้ว แม้เทพทั้งหลายต่างน้อมนมัสการ ทั้งนี้เป็นการเน้นย้ำว่า มนุษย์ทุกคนสามารถเข้าถึงธรรมที่ทรงอบรมสั่งสอน สามารถประสบผลสำเร็จได้ไม่ต่างกัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยวิธีการอันหลากหลายในการเลือกหยิบฉวยเครื่องมืออุปกรณ์ ในการประกอบธรรมเป็นยารักษาทุกข์ ขององค์สมเด็จพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เปี่ยมไปด้วย พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ คือความเอื้ออาทรความกรุณาต่อพวกเรา ยากที่จะหาสิ่งใดเทียบได้ แม้แต่ในวาระสุดท้ายที่พระพุทธองค์จะปรินิพพาน ยังทรงห่วงใยอาทรเฝ้าเพียรพยายามอบรมพร่ำสอนเตือนสติให้เราทั้งหลายคิดว่า แท้จริงแล้วร่างกายนี้ที่เราเฝ้าทะนุถนอมรักษาเลี้ยงดูทำนุบำรุงห่วงหวง มันเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา เตือนให้เราใช้ชีวิตอยู่อย่างใช้ประโยชน์ในชีวิตให้คุ้มค่าในการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ในชาตินี้ เพื่อประโยชน์ที่ถ่องแท้คือ ประโยชน์ที่ปลุกจิตวิญญาณของตนให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยกลวิธีอันแยบคายและหลากหลาย

จากการสอนธรรมของพระพุทธองค์ เน้นสอนเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ว่าเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพ สามารถฝึกได้ ดังมีคำตรัสที่เน้นย้ำหลักการฝึกฝนในการพัฒนาตน พร้อมทั้งส่งเสริมกำลังใจให้ทุกคนมุ่งมั่นในการฝึกฝนอบรมตนจนถึงที่สุดว่า “อัสตร สินธพ อาชาไนย กุญชร และช้าง หลวง ฝึกแล้วล้วนดีเลิศ แต่คนที่ฝึกตนแล้วประเสริฐยิ่งกว่านั้น”^๑ พระพุทธองค์ตรัสยกย่องสรรเสริญผู้ที่อดทนฝึกฝน ไม่ให้ย่อท้อต่อความยากลำบากว่า “ในหมู่มนุษย์ผู้ที่ประเสริฐสุดคือคนที่ฝึกแล้ว”^๒ และ “ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะเป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และทวยเทพ”^๓

เมื่อมองในอีกมุมหนึ่งของธรรมชาติ จะพบว่ามนุษย์เราเมื่อเกิดมาแล้วจะต้องตายกันทุกคน หากความตายมาถึงเราจะหมดโอกาส เมื่อมีโอกาสดังต้องเรียนรู้ฝึกฝน เร่งปฏิบัติ เพราะชีวิตนี้ไม่รู้จะตายลงเมื่อใด จะเดินไปถึงจุดหมายได้ก่อน หรือจะตายลงกลางทาง อาจกล่าวได้ว่า ใครหมั่นเดิน ย่อมถึงเร็ว ใครเพียรย่อมถึงก่อน ใครขี้เกียจถึงช้า หรืออาจจะไม่ถึงถ้าความตายมาถึงก่อน ดังนั้นหลักใหญ่ใจความที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำวิจัยเรื่องนี้จึงตั้งต้นด้วย ความไม่ประมาท (อัปมาท) ผู้ไม่ประมาทคือผู้ไม่ตาย ผู้วิจัยมีความคิดเห็นในแง่ของความหมายต่อคำนี้โดยนัยที่ว่า ผู้ไม่ประมาทคือผู้ที่สามารถนำตนออกจากวัฏฏะสงสาร (หลุดพ้นจากทุกข์) ไม่กลับมาเกิดอีก จึงเรียกได้ว่าเป็นผู้ไม่ตายอีกต่อไป หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ผู้ที่ประมาทคือผู้ที่ถึงความตายแล้วตั้งแต่นั้นยังไม่ตาย เพราะตราบไต่ที่ยังไม่ถึงซึ่งความหลุดพ้น จึงต้องเวียนเกิดเวียนตายอย่างนี้อยู่ร่ำไป คนตายแล้วทำอะไรไม่ได้ เหมือนท่อนไม้ไร้ประโยชน์ เมื่อยังมีชีวิตอยู่จึงต้องตระหนักรู้ถึงคุณค่าและศักยภาพสูงสุดของการที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ บนผืนแผ่นดินที่พระพุทธศาสนาได้ฝังรากลึก ดูเด่นเป็นสง่าอยู่จนถึงทุกวันนี้เป็นประเด็นสำคัญของการริเริ่มทำงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งในสังคมปัจจุบัน การใช้ชีวิตของผู้คนพลเมืองท่ามกลางความศิวิไลซ์ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นิยมการสร้างภาพในการเป็นผู้นำทางแฟชั่น บ้านเทคิลปะ สถาปัตยกรรม ภาษา และศาสนา ประชากรส่วนใหญ่มุ่งแสวงหาปัญญาที่ใช้

^๑ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๙๐/๒๕๒.

^๒ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๙๐/๒๕๒.

^๓ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๔๕/๓๓๘.

ในการเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว มุ่งแสวงหาสิ่งของที่เป็นทรัพย์สินภายนอก เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับอัตตาตัวตน หลงลืมที่จะเพิ่มคุณค่าให้กับชีวิตตนเอง แต่ยังมีผู้ที่เห็นคุณค่าของเรื่องจิตใจมุ่งแสวงหาปัญญาในการพัฒนาศักยภาพ เพื่อหาหนทางนำไปสู่ทางออกจากทุกข์ แทนที่จะวิ่งไขว่คว้าแสวงหาความสำเร็จและความต้องการทางวัตถุที่มากเติมเต็มความสุขทางกาย มีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้น

ครั้งเมื่อพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พระอริยสงฆ์แห่งวัดหนองป่าพง อ. วารินชำราบ จ. อุบลราชธานี เดินทางสู่วัดอมราวดี ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้เปรียบเปรยคนที่นี่ว่า เป็นดังผลไม้พันธุ์ดี ที่เกิดอยู่ในสวนที่มีดินดี ซึ่งหมายถึง ผู้คนที่นี่ได้ถึงจุดอิ่มตัวของวัตถุทั้งหลายแล้ว แต่ยังไม่รู้จักพอเพราะยังขาดธรรม คือขาดคนดูแลรักษา จึงทำให้ผลไม้ทั้งหลายเหล่านั้นไร้คุณค่าเท่าที่ควรจะได้ เหมือนมนุษย์ไร้คุณค่าจากการเกิดมาเป็นมนุษย์^๔ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มีลูกศิษย์ทั้งไทยและชาวต่างชาติ เป็นประจักษ์พยานต่อการเรียนรู้ที่มีค่ายิ่งของมนุษย์ผู้มีสติปัญญา ที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ข้ามพ้นข้อจำกัดทางภาษาหรือความคิด เป็นสติปัญญาที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าความรู้ในมหาวิทยาลัยหรือระบบความรู้ของโลก

ความสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากพุทธศาสนาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้คือ ๑) พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นนักสอนที่ยอดเยี่ยมที่สุดในยุคที่ผู้คนมุ่งแสวงหาหนทางหลุดพ้น (พ้นจากทุกข์) ๒) พระองค์ทรงเผยแผ่พุทธธรรมท่ามกลางลัทธิความเชื่ออันหลากหลาย ๓) พระองค์เผยแผ่ศาสนาได้รวดเร็ว ๔) พระองค์ทรงสอนพระประยูรญาติได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยากยิ่ง ๕) ศาสนาของพระองค์ทรงยั่งยืนยาวนานกว่า ๒,๖๐๐ ปี ได้ด้วยการสอนเพียง ๔๕ ปี เท่านั้น และในปัจจุบันนี้ กระแสพุทธธรรมกำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในโลกตะวันตก นักวิชาการมากมายหันมาสนใจศึกษาและเผยแพร่นวัตกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดของพระพุทธองค์

ในความสำคัญเดียวกันนี้ นำมาซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจใคร่ศึกษา คือ การนำกระบวนการสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกในครั้งพุทธกาล ที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกมาสู่การปฏิบัติ และศึกษาแนวทางการสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) กับแนวทางสมัยพุทธกาล คือ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นพระภิกษุในยุคปัจจุบันที่สามารถทำในสิ่งที่ทำได้ยาก ตามความเห็นของผู้วิจัยคือ มีลูกศิษย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ไม่รู้ภาษาต่างชาติ และในปัจจุบันลูกศิษย์ของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นกำลังสำคัญในการทำหน้าที่เป็นครูผู้สั่งสอนธรรมและเผยแผ่ธรรมในพุทธศาสนาสู่หลายประเทศทั่วโลก อาทิเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมัน ออสเตรเลีย เป็นต้น

วิธีการสอนตามหลักพุทธธรรมด้วยกลวิธีอันแนบคายภายใต้เงื่อนไขสำคัญคือ ความแตกต่างทางด้านภาษา ซึ่งถือเป็นความโดดเด่นของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เพราะการสอนตามหลักธรรมนั้น เข้าใจยาก การใช้กุศโลบายในการสอนธรรมให้เข้าใจง่าย มองเห็นภาพที่ชัดเจน เข้าถึงใจ (โดนใจ) ให้ประทับอยู่ในใจของผู้ศึกษา หรือผู้ฟัง เป็นสิ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการทำในสิ่งที่ทำได้ยาก ถือเป็นอัจฉริยะภาพส่วนบุคคลของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เช่นกัน

^๔ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **อุปลมณิ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรม พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), ๒๕๕๒), หน้า ๕๑๖.

เมื่อพิจารณาความสำคัญดังกล่าวแล้ว การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อศึกษาความสอดคล้องกับแนวการสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวทางการสอนลูกศิษย์ชาวต่างชาติ จึงเห็นสมควรที่จะทำการศึกษาลักษณะพุทธธรรม ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ตลอดจนการศึกษานำหลักพุทธธรรมมาถ่ายทอด ตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เพื่อนำมาซึ่งความชาญฉลาดทางจิตวิญญาณในการดำรงตนอย่างมีสัมมาทิฐิ เพื่อเป็นประโยชน์ในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งยังไม่ปรากฏว่าได้มีผู้ใดทำการศึกษาและรวบรวม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสอนพุทธธรรมในพระไตรปิฎก

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการนำกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกมาสู่การปฏิบัติ ตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกกับกระบวนการสอนตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ กระบวนการสอนพุทธธรรมในพระไตรปิฎกเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การนำกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกมาสู่การปฏิบัติ ตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ความสอดคล้องระหว่างกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกกับกระบวนการสอนตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ศึกษาค้นคว้าจากประมวลคำสอนของพระพุทธองค์ จากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา เกี่ยวกับวิธีการสอนตามหลักพุทธธรรม

๑.๔.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและผลงานของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ทั้งหนังสือ เอกสาร วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิด เป็นต้น

๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กระบวนการสอน หมายถึง รูปแบบ เทคนิค ที่ถูกวางเป็นลำดับและถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ ถูกแสดงออกทางกาย

วาจา ในการสั่งสอนการขัดเกลาและการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ลูกศิษย์ได้เรียนรู้ตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ แล้วน้อมนำความรู้ไปปฏิบัติให้เกิดทักษะเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการเจริญงอกงามในการประพฤติปฏิบัติตน เพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรมจริยธรรม ด้วยวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

๑.๕.๓ การปฏิบัติ หมายถึง การก่อพฤติกรรมตามความรู้ ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน เพื่อให้เกิดความชำนาญและประสบผลสัมฤทธิ์

๑.๕.๔ พุทธธรรม หมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ทรงตรัสไว้ ซึ่งพระสงฆ์สาวกได้รวบรวมไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑.๕.๕ พระโพธิญาณเถร หมายถึง หลวงพ่อชา สุภทโท อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและแนวทางในการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ ดังต่อไปนี้

๑) หนังสือ

๑.๖.๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีการสอน” ว่า พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าแสดงที่ใด แก่ใคร ย่อมมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ มุ่งให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสภาพของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไปตามอุปนิสัย ความถนัดและความสนใจของผู้ฟัง สุดแต่เรื่องใด วิธีใด จะช่วยให้เข้าใจธรรมได้ดี พระองค์ทรงมีหลักการสอน แยกแยะกลุ่มเป้าหมาย สีลาการสอน เทคนิคการสอน กลวิธีและกุศโลบาย ประกอบการสอนต่างๆ ได้อย่างยอดเยี่ยม ได้รับการยกย่องว่า เป็นนักการสอนที่ยิ่งใหญ่ที่สุด จนได้รับการขนานนามว่าเป็นพระบรมครู^๕

๑.๖.๒ พ.ท. ประสาร ทองภักดี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีสอน” ว่า การสอนของพระพุทธองค์ตั้งแต่แรกเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา วิธีการของพระพุทธองค์มีลักษณะเฉพาะซึ่งนักปราชญ์ในปัจจุบันยังคิดค้นไม่ถึง เช่น วิธีการสอนที่ต้องรู้จักบุคคลที่จะสอน เป็นหลักการที่สำคัญในการสอนคนอื่น เพราะในการสอนคนอื่นที่จะทำให้คำสอนฝังใจเขาได้ จึงต้องรู้จักบุคคลที่รับการสอนก่อนว่า เขาต้องการอะไร หรือเขาจำเป็นต้องได้อะไร เช่นเดียวกับที่เราจะให้อาหารแก่ใคร ควรจะได้ทราบก่อนว่า เขาหิวบ้างไหม และอาหารชนิดนั้นจะเหมาะกับเขาหรือไม่ การที่จะรู้อย่างนั้นต้องศึกษาพื้นเพดั้งเดิมของเขว่าเป็นอย่างไร เช่น ถ้าเป็นฝรั่งแท้ๆ ไม่เหมาะที่จะจัดน้ำพริกหรือแกงเผ็ดให้รับประทานเป็นต้น วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ประการแรกเป็นเช่นนั้น กล่าวคือก่อนทำการสอนจะต้องทราบก่อนว่า ผู้ที่จะสอนนั้นมีพื้นเพทางจิตใจเป็นอย่างไร พื้นเพทางจิตใจนี้เรียกว่า จริต^๖

๑.๖.๓ เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก” ว่า ความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นในตัวผู้เรียนมิใช่สิ่งที่ครูหยิบบินให้ ครูเป็นกัลยาณมิตรผู้ชี้แนะแนวทางให้ สิ่งแวดล้อมเป็น “สื่อ” หรืออุปกรณ์ผ่อนแรงในการเรียนการสอน อิสระภาพทางความคิดสำคัญยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน ครูมิใช่ผู้เผด็จการทางปัญญา มิใช่ผู้ให้ “สูตรสำเร็จ” แก่ศิษย์ เป็นเพียงผู้ช่วยให้เด็กดึงศักยภาพของตนเองออกมาโดยไม่ถูกครอบงำ^๗

๑.๖.๔ เทพารักษ์ สมุทรปราการ (นามกาย) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อาจารย์ชา หนองป่าพง นานิ่งไหล” ว่า ยังได้ศึกษาซึ่งได้เรียนรู้ ยิ่งบังเกิดความอัศจรรย์ในจิตใจ ชอาน่าสนใจเป็นอย่าง

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^๖ ประสาร ทองภักดี, พ.ท., พุทธวิธีสอน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, ๒๕๑๓), หน้า ๕๐.

^๗ เสถียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก. อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑ - ๑๑๔.

ยิ่งที่ได้จากการศึกษาเรื่องราวของพระอาจารย์อยู่ตรงที่ ท่านทุกคนมิได้แสวงหาจาก “ภายนอก” หากเริ่มต้นจาก “ภายใน” อาศัยแนวทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปทำความเข้าใจ “ตน” การรู้จักตนจึงเป็นเรื่องใหญ่เรื่องสำคัญ พอกับการเรียนรู้การศึกษา “ภายนอก” หรือสภาพที่ดำรงอยู่ในลักษณะ “คนอื่น” และ “สิ่งอื่น” ฉะนั้นเอง ปราชญ์บางคนจึงสรุป “รู้เขา รู้เรา ร้อยศึกก็บ่พ่าย” ศึกษาสงครามทางโลกทางวัตถุเป็นเช่นนั้น ศึกษาวิถีชีวิตในโลกอันเป็นเรื่องราวภายในของแต่ละคน น่าจะเป็นเช่นนั้นดูกัน ที่ว่ากันว่า ชีวิตคือการต่อสู้ น่าจะเป็นเช่นนั้นเอง เป็นชีวิตแห่งการต่อสู้กับกิเลส^๔

๑.๖.๕ ขมรมพุทธศาสน์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้จัดทำหนังสือ **“พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อกุสุมาโร)”** ได้กล่าวถึงชีวประวัติตอนหนึ่งที่น่าสนใจคือ “ชนะใจตน ย่อมพ้นภัย” กล่าวถึง การเดินธุดงค์ระยะหนึ่งนอกจากมีพระเลื่อมเป็นเพื่อนและยังมีเด็กพิการ ๒ คน คนหนึ่งหูหนวก อีกคนหนึ่งขาเป๋ เขายังอุทิศส่วนกุศลมาด้วย ทำให้ได้ข้อคิดเป็นธรรมะสอนใจหลายอย่าง เมื่อมีความพอใจความพิการนั้นจึงไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางในการเดินทาง ความพิการแม้ตัวเขาไม่ต้องการ พ่อแม่ของเขาไม่ปรารถนา แต่หนักหนากรรมไม่พ้น จึงตั้งพระดำริที่ว่า “สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาทมีกรรมเป็นแดนเกิด ฯลฯ เมื่อพิจารณาความพิการของเด็กที่เป็นเพื่อนร่วมทางยังกลับเอามาสอนตนเองว่า เด็กทั้งสองพิการกายเดินทางได้ จะเข้รกรกเข้าป่าก็รู้ แต่เราพิการใจ (ใจมีกิเลส) จะพาเข้รกรกเข้าป่าหรือเปล่า... คนพิการอย่างเด็กนี้มิได้เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร แต่ถ้าคนพิการใจมาก ๆ ย่อมสร้างความวุ่นวายยุ่งยากแก่มนุษย์และสัตว์ให้ได้รับความเดือดร้อนมากทีเดียว และมีการถาม-ตอบคำถาม ปุจฉา – วิสัชนา ณ วัดหนองป่าพง ในการสนทนาตอนท้ายนั้น พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้พูดถึงตอนหนึ่งเกี่ยวกับคริสต์ว่า ยิ่งลูกหลานมีการศึกษา ยิ่งไม่เอาศาสนา เมืองพุทธก็เหมือนกัน อันนี้เป็นเพราะอะไร เราทำไม่ดี ศาสนาไม่ดี หรือผู้นำพูดแต่ปาก ไม่ทำจริงหรือเปล่า เขาถามพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ว่า วัดหนองป่าพงมีสาขายู่งตั้ง ๔๐-๕๐ สาขา เขาประหลาดใจมากกว่าเลี้ยงคนได้อย่างไร ทำไม่ถึงบริหารทั่วถึง พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ตอบว่า เปล่า มันต่างประเทศกัน เมืองไทยนี้พุทธศาสนาตั้งขึ้นมา เมื่อประชาชนเลื่อมใส มีที่อยู่สักแห่ง จึงนิมนต์ไปสร้างเพื่ออยู่สั่งสอนประชาชน นี่เรียกว่าสาขา ไม่ต้องรับรองกันมาก เขาเลี้ยงกันเอง ทำกันเอง พวกคุณต้องมีมูลนิธิเลี้ยงกันตั้งร้อยตั้งพัน มันจึงลำบาก เขาตอบว่าเข้าใจละ และยิ่งกล่าวถึงพระธรรมเทศนาที่หลวงพ่อสั่งสอนญาติโยมตอน “ตรัสรู้ได้เพราะปัญญา” เนื้อหาสรุปตอนท้ายว่า พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า เกสา โลมา นขา ทันตา ท่านสอนให้เห็นเราคนเดียวเท่านั้นในเบื้องต้น เพราะคนอื่นมี รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณอันเดียวกัน ถ้าเราหลงก่อนนี้ก่อนอื่นเราจึงหลง ถ้าเรารู้ก่อนนี้ก่อนอื่นเราจึงรู้ รู้สิ่งที่อยู่ใกล้ สิ่งที่อยู่ไกลเราจึงรู้ มันก่อนอันเดียวกัน ฉะนั้นพระพุทธองค์ท่านจึงให้พิจารณาร่างกายเป็นรากฐาน ให้เห็นตั้งแต่ศีรษะลงไปหาปลายเท้า ตั้งแต่ปลายเท้าขึ้นไปหาศีรษะ ถ้ามันรู้เรื่องราวสังขารมันเป็นอย่างนั้น ทุกอย่างจึงปล่อยวางได้ จิตใจจึงมีความสงบเพราะปัญญาอันนั้น^๕

^๔ เทพารักษ์ สมุทรปราการ (นามกาย), อาจารย์ชา หนองป่าพง น้ำนิงไหล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐) หน้า ๑๗ – ๒๑๖.

^๕ ขมรมพุทธศาสน์การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, พระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อกุสุมาโร), (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป. สัมพันธ์พาณิชย์, ๒๕๔๐), หน้า ๓ - ๒๕๐.

๑.๖.๖ คณะศิษยานุศิษย์ นำโดยพระอาจารย์เลี่ยม เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง ได้เขียนหนังสือเรื่อง “อุปลัมถิ” โดยกล่าวถึงชีวประวัติความเป็นพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) กล่าวถึงวิธีการฝึกสมาธิ-เจริญปัญญาว่า “แนวทางการทำสมาธิใดที่นำไปสู่การปล่อยวาง ไปสู่การไม่ยึดมั่นถือมั่น เป็นทางปฏิบัติที่ถูกต้อง” ท่านให้เหตุผลในการสอนอานาปานสติเป็นหลักว่า “เป็นสิ่งที่ง่ายและสบายแก่นักปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่มียู่แล้วโดยธรรมชาติ ตลอดเวลา ทุกอิริยาบถ ไม่ต้องสร้างหรือปรุงขึ้นมา” “อาการบังคับตัวเองให้กำหนดลมหายใจ ข้อนี้นี้เป็นศีล การกำหนดลมหายใจได้และติดต่อไปจนจิตสงบ ข้อนี้นี้เรียกว่าสมาธิ การพิจารณากำหนดลมหายใจว่าไม่เที่ยง ทนได้ยาก ไม่ใช่ตัวตนแล้ว รู้จักปล่อยวาง ข้อนี้นี้เรียกว่าปัญญา”^{๑๐}

๑.๖.๗ ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “อุปลัมถิกลางป่าพง” โดยกล่าวถึงการเผยแผ่คำสอนในพระพุทธศาสนาอันลึกซึ้งล้ำค่าของบูรพาจารย์ผู้กำเนิดขึ้นบนแผ่นดินไกลสุดขอบประเทศทางภาคอีสานไปสู่ชาวต่างชาติ เพื่อเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ให้ได้พ้นทุกข์ เช่น คำสอนเรื่องการปฏิบัติภาวนา พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) กล่าวไว้ว่า “ต้องค่อยๆ ทำ ค่อยๆ ปฏิบัติ ไม่ใช่จะเอาวันสองวันให้ได้..ต้องพากันพยายามทำไปเรื่อยๆ คนอื่นบอกมันไม่รู้จัก จะต้องไปพบด้วยตัวเอง ไม่ต้องเอาให้มากหรอก เอาน้อยๆ แต่เอาทุกวัน..เราไม่ปฏิบัติเพื่อจะได้ เราปฏิบัติเพื่อจะละ คือถ้าปฏิบัติเพื่ออยากได้นั้นอยากได้นี้ ความอยากนั้นย่อมพานักปฏิบัติไปสู่ภพชาติอยู่เรื่อยไป ไม่เป็นไปเพื่อการหลุดพ้น” “ไม่รู้หนังสือก็ภาวนาได้ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)กล่าวว่า ชาวบ้านบางคนมาบ่นว่า ไม่รู้หนังสือ ภาวนาไม่เป็น พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สอนว่า “เอามือไปจับไฟมันร้อน จับน้ำเข้ามันเย็น แค่นี้รู้ไหม ถ้ารู้แค่นี้ภาวนาได้แล้ว” การวางเฉยแบบควายๆ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เล่าพฤติกรรมของศิษย์ผู้หนึ่งเรื่องการวางเฉยแบบผิดไป “ครั้งหนึ่งลูกศิษย์คนหนึ่งอาศัยอยู่ในกุฏิหลังคามุงแฝก ฤดูฝนนั้นฝนตกชุก และวันหนึ่งพายุพัดเอาหลังคาไหวไปครึ่งหนึ่ง เขาไม่ชวนขวยที่จะมุงมันใหม่ จึงปล่อยให้ฝนรั่วอยู่อย่างนั้น หลายวันผ่านไป และผมได้ถามถึงกุฏิของเขา เขาตอบว่า เขากำลังฝึกการไม่ยึดมั่นถือมั่น นี่เป็นการไม่ยึดมั่นถือมั่นโดยใช้หัวสมอง มันเกือบจะเหมือนกับการวางเฉยของควาย”^{๑๑}

๑.๖.๘ สุมโนภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จิตที่สว่างไสว” ว่า การฟังอย่างมีคุณภาพมาจากการที่ความมุ่งมั่นตั้งใจของคุณ และกิริยาการสอนของครู ที่ประสานกันอย่างใกล้ชิด จนทั้งสองเกือบกลายเป็นสิ่งเดียวกัน ด้วยวิธีการฝึกให้เกิดความรู้สึกตัวในลักษณะนี้ คุณกำลังเรียนรู้ว่าโลกภายนอกกับโลกภายในเชื่อมโยงกันอย่างไร เมื่อคุณพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ คุณจะแปลกใจในการค้นพบว่าความตระหนักรู้ของคุณเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา สภาวะของการมีสติอย่างเป็นธรรมชาตินี้ จะมีลักษณะที่นุ่มนวล คล่องแคล่ว และเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ การทบทวนและการรับรู้ความยากของวิชาที่คุณเรียน เป็นปัจจัยที่เรียกความทรงจำที่เก็บอยู่ในระดับขั้นที่ลึกกว่าความรู้สึกตัวปกติ ความระลึกรู้ในระดับนี้เป็นแหล่งกำเนิดของความรู้และปัญญาที่ได้ถูกอธิบายภายใต้คำว่า “มหาสติ” เมื่อไรที่มันเกิดขึ้น จิตของเราย่อมมีความคมชัดและสว่างไสว ข้อมูลมากมายจะเกิดขึ้นเอง เราไม่เพียงแต่

^{๑๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **อุปลัมถิ**, หน้า ๙๗-๓๓๓.

^{๑๑} ศูนย์เผยแผ่มรดกธรรมพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **อุปลัมถิกลางป่าพง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖ - ๑๖๕.

สามารถเข้าถึงความรู้ทางโลกเท่านั้น แต่เราสร้างโอกาสสำหรับการมีปัญญาอันสร้างสรรค์ที่จะเข้าสู่จิตใจและชีวิตของเรา^{๑๒}

๑.๖.๙ สุมโนภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “**ธรรมะจากพระภูเข**” ว่า มีคนจำนวนมากที่ไม่สามารถฝึกได้ หรือยังไม่พร้อมที่จะเรียนรู้ หรือไม่พร้อมที่จะเรียนรู้จากคนบางคนที่มีความขัดแย้งกันในเรื่องนิสัยส่วนตัว หรือไม่อาจจะเป็นเรื่องของการที่ไม่ถูกเวลา เวลานั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในกรณีที่เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา บางครั้งสถานการณ์นั้นเต็มไปด้วยอารมณ์หรือกรรม ดังนั้น สถานการณ์จำเป็นต้องถูกต้องด้วยเช่นกัน เราต้องใช้ความเฉลียวฉลาดและความรอบรู้ที่จะหาได้ หรือจิตใจของเขาอาจจะหนาและอัดแน่นเกินไป ที่จะเรียนรู้จากใครก็ตาม โดยไม่เกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ที่พูดมาข้างต้น พวกเขาอาจจะยังไม่พร้อมที่จะเรียนรู้ อาตมาได้เรียนรู้ว่าการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเหตุการณ์ คือการเผื่อ และหวังว่าพวกเขาคงจะอยู่อย่างมีความสุข มีบางครั้ง บางคนทำอะไรเป็นๆ แต่ในตอนสุดท้าย กลับกลายเป็นการกระทำที่มีประสิทธิภาพมากกว่าวิธีที่อาตมาคิดไว้ในใจเสียอีก^{๑๓}

๑.๖.๑๐ ขยสาโรภิกขุ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “**มนุษย์ที่สมบูรณ์**” ว่า ความคิดทางกิเลสเป็นจุดอ่อนของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดปัญหามากมาย จิตใจที่ได้รับการฝึกที่รู้เท่าทัน เวลาใครกดปุ่ม จิ๊งรู้ได้ทันทีว่าเขาพยายามจะกดปุ่มของเรา แล้วเมื่อเรารู้เท่าทันจึงไม่หลง ถ้าปฏิบัติธรรมถูกต้อง ยิ่งปฏิบัติยิ่งฉลาด ยิ่งรู้เท่าทันจิตใจตัวเอง ยิ่งรู้เท่าทันจิตใจคนอื่น และยิ่งรู้กาลเทศะ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เรารู้จักกาลเทศะ เป็นผู้มีปัญญารู้จักกาลเทศะ เวลาไหนควรจะปฏิเสธ เวลาไหนควรจะคล้อยตาม เวลาไหนควรจะพูด เวลาไหนควรจะเงียบ เวลาไหนควรจะทำอะไร รู้กาลเทศะว่าจะอะไรเหมาะสมในเวลานี้ ทางสายกลางคือการประพาสทางกายทางวาจาที่เหมาะสมที่สุดในเวลานั้น เพื่อจะเข้าถึงเป้าหมายของตน ความเหมาะสมที่สุด มันไม่ใช่สิ่งที่ใครจะสอน ไม่มีหลักสูตร ไม่มีหนังสือ แต่เราสอนให้คนพร้อมที่จะทำสิ่งที่ดีที่สุดในเวลานั้น พูดสิ่งที่ดีที่สุดในเวลานั้น คิดสิ่งที่ดีที่สุดในเวลานั้น นั่นจึงหมายถึง มนุษย์มีคุณภาพพร้อมที่จะทำสิ่งที่ดีที่สุดในเวลานั้น พูดดีที่สุดในแต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างที่เราคาดหวัง และสิ่งที่ไม่คาดคิด คือมีความพร้อมอยู่เสมอ นี่คือผลจากการศึกษาและฝึกอบรมในแนวทางของพระพุทธศาสนา^{๑๔}

๒) งานวิจัย

๑.๖.๑๑ พระมหาสมพร อาภากร (เหลาฉลาด) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “**การศึกษาลูปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท)**” ผลการวิจัยพบว่า ผลการสอนโดยใช้เทคนิคแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) เป็นวิธีที่โดดเด่นกว่าครูบาอาจารย์ร่วมสมัย สรุปได้ดังนี้ ๑) การใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) เน้นเรื่องของการเข้าถึงหลักธรรมโดยอาศัยองค์ประกอบที่จะนำสู่จุดหมายที่สำคัญคือ บุคคล สถานที่ กาลเวลา หลักธรรม ๒)

^{๑๒} สุมโนภิกขุ, **จิตที่สว่างไสว**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริชาต อินเทอร์เน็ต จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๘๕.

^{๑๓} สุมโนภิกขุ, **ธรรมะจากพระภูเข** “**บุปผาจากคนเมือง วิถีจากป่าเขา**”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริมาด พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕ - ๕๖

^{๑๔} ขยสาโรภิกขุ, **มนุษย์ที่สมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคิว พรินท์ เมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙ - ๓๑.

การใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) เป็นการอธิบายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและสามารถจัดความสงสัยได้อย่างชัดเจน ๓) รูปแบบการใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) เป็นการประยุกต์ให้เหมาะกับบุคคล สถานที่ โอกาส สิ่งแวดล้อม และใช้หลักธรรมให้ถูกจริตผู้ฟัง ๔) ในการใช้เทคนิคแบบอุปมาอุปไมย มีปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลและในภายหลังพุทธกาล คือในมิลินทปัญหาภายหลังพุทธกาล ๕๐๐ ปี และเป็นเทคนิคที่โดดเด่นที่ท่านพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) นำมาประยุกต์ใช้ในสมัยปัจจุบัน ถือได้ว่าท่านได้นำเอาเทคนิคนี้ใช้ในการบรรยายอธิบาย เทศนา และการตอบปัญหา เป็นวิธีที่ทำให้เนื้อหาของเรื่องที่ยกมานำเสนอในขณะนั้น มีน้ำหนักและเป็นที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนและลึกซึ้ง ทั้งความไพเราะ ความสละสลวย ความนุ่มนวลของภาษา เป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นลักษณะเฉพาะของการอุปมาอุปไมย^{๑๕}

๑.๖.๑๒ พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)” ผลการวิจัยพบว่า พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) ได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้สำหรับการฝึกอบรมบุคลากรทั้งฝ่ายบรรพชิต คฤหัสถ์ และการฝึกอบรมผู้นำ ในส่วนของบรรพชิตท่านนำกระบวนการ ๓ อย่างมาใช้ฝึกอบรมได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักธุดงค์วัตรและหลักวัตร ๑๔ สำหรับผู้ฝึกอบรมตามหลักธุดงค์วัตร ๑๓ เน้นให้ปฏิบัติด้วยศรัทธาและถือเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาด้วย การฝึกอบรมด้วยวัตร ๑๔ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติตนถูกต้อง และเหมาะสมต่อบุคคล สถานที่ ตามกาลเทศะ สำหรับฆราวาส ฝึกอบรมด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เน้นการให้ทานด้วยปัญญา การเสียสละกิเลส การฟังธรรมด้วยความเคารพและการทำความเห็นให้ถูกต้อง หลักฆราวาสธรรม ๔ เน้นไปที่ การรักษาศีล การละเว้นอบายมุข โดยการแสดงธรรมในวันสำคัญ แนะนำเป็นรายบุคคลและการให้ข้อคิด หลักอนุปพุทพิกถา ๕ มุ่งให้อุบาสกอุบาสิกาและแม่ชีปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันไปจนถึงการประพฤติพรหมจรรย์ โดยเน้นการรักษาศีลที่ถูกต้อง การเห็นโทษของกิเลส การปฏิบัติสมาธิและการเจริญวิปัสสนา ได้รับความสงบจากการรักษาศีลและการฝึกสมาธิ การฝึกอบรมผู้นำสาขาให้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพไปทำหน้าที่บริหารสาขา โดยใช้หลักธรรม คือ การละ ๖ และกัลยาณมิตรธรรม ๗ โดยใช้วิธีแนะนำ การให้มีโอกาสฝึกฝนปฏิบัติกิจวัตร จนมีความมั่นคง ผลของการฝึกอบรมทำให้เกิดสำนักสาขาทั้งในและต่างประเทศ จำนวน ๑๙๖ แห่ง^{๑๖}

๑.๖.๑๓ พระมหาอมรวิชัย ชาครเมธี (บุตรสาร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)” ผลการวิจัยพบว่า พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) ใช้เทคนิคการเผยแผ่ ทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากที่ครูบาอาจารย์ร่วมสมัยได้เคยนำมาใช้กัน ในส่วนของการวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะเทคนิคการเผยแผ่ที่โดดเด่นของ พระ

^{๑๕} พระมหาสมพร อากาศโร (เหลาฉลาด), “การศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖} พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน), “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

โพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เพียง ๕ เทคนิคและได้สรุปไว้ดังนี้ ๑) การแสดงธรรมเทศนา ๒) การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ๓) การใช้อุปมาอุปไมย ๔) การสอนแบบปุจฉา-วิสัชนา ๕) การให้ฝรั่งสอนฝรั่ง พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยให้ความสำคัญกับการสร้างบุคลากรทางศาสนา หรือสร้างศาสนทายาทให้เป็น “พระแท้” ควบคู่กันไป^{๑๗}

๑.๖.๑๔ จิราพร เนติธาดา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการถ่ายทอดธรรมะของหลวงพ่ocha สุภทฺโท” ผลการวิจัยพบว่า ๑) พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มีวิธีการถ่ายทอดธรรมะโดยการพูดเรื่องธรรมะให้ลูกศิษย์ฟังปฏิบัติในสิ่งที่พูดให้ฟังไปแล้วทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และให้ลูกศิษย์ทดลองปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจด้วยตนเอง ๒) การถ่ายทอดธรรมะของ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) โดยการพูดให้ฟังนั้น จะใช้วิธีการใช้คำพูดสั้น ๆ ไม่ใช้คำศัพท์ภาษาบาลี สั้นสกระชับ ในกรณีที่จำเป็นต้องใช้จะมีคำอธิบายประกอบ ๓) พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ใช้การยกตัวอย่างเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย อธิบายหัวข้อธรรมะ ซึ่งเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบเป็นธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์มาก่อน จึงสามารถสร้างมโนภาพตามตัวอย่างเปรียบเทียบ และเข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น ๔) การถ่ายทอดธรรมะโดยการปฏิบัติให้ดูและให้ปฏิบัติตามนี้เป็นการใช้สัญลักษณ์โดยผ่านอวัจนภาษา เพื่อสื่อความหมายของการปฏิบัติในบริบทของพระธรรม ซึ่งจะช่วยให้ความมั่นใจให้กับผู้รับการถ่ายทอดด้วยการเห็นของจริงและได้รับรู้ถึงความรู้สึกจริงจากการปฏิบัติด้วยตนเองหลังจากที่ได้ฟังเรื่องธรรมะมาก่อนแล้ว ๕) ในแง่มุมของการเล่าเรื่อง พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) จะเล่าเรื่องที่ใช้ในการยกไปเปรียบเทียบกับธรรมะ ซึ่งเรื่องที่เล่าเป็นเรื่องสั้นๆ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีความสัมพันธ์กันแบบเป็นเหตุเป็นผลตามหลักธรรมชาติ โดยมีความคิดหลักคือ การใช้สติพิจารณาความไม่แน่นอนของสรรพสิ่งเพื่อนำไปสู่การปล่อยวาง การปฏิบัติสมาธิภาวนา และการปฏิบัติตามหนทางแห่งความดับทุกข์ ๖) เรื่องเล่าของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ น่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของลูกศิษย์เนื่องจากการปฏิบัติตนของท่านสอดคล้องกับสิ่งที่เล่า และเรื่องที่เล่านี้มีความคงเส้นคงวาตลอดเรื่อง เป็นเรื่องจริงและมีคุณค่าในแง่ของศีลธรรมด้วย^{๑๘}

๑.๖.๑๕ ทองพูล พานแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่ocha สุภทฺโท กับท่านสุยเน้ง (เว่ยหล่าง)” ผลการวิจัยพบว่า วิธีการสอนธรรมะของ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มุ่งสอนเพื่อให้คนมีปัญญาสามารถดับทุกข์ และกิเลสทั้งมวลของตนได้ ด้วยการเข้าถึงความหลุดพ้น ที่เรียกว่า นิพพาน วิธีการปฏิบัติดำเนินตามแบบอย่างของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต แต่ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้พัฒนา แนวทางการสอนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง จนทำให้มีผู้ศึกษาและปฏิบัติตามเป็นจำนวนมาก จากวิธีการสอนโดยยึดหลักแห่งไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ขณะที่ท่านสุยเน้ง (เว่ยหล่าง) มีวิธีการสอนธรรมะ โดยมุ่งตรงไปที่จิตเดิมแท้ภายในของบุคคล เพื่อการ “รู้แจ้งอย่างฉับพลัน” ด้วยความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเข้าถึง

^{๑๗} พระมหาอมรวิชัย ชาครเมธี (บุตรสาร), “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๘} จิราพร เนติธาดา, “วิธีการถ่ายทอดธรรมะของหลวงพ่ocha สุภทฺโท”, *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

ความรู้แจ้งได้ เมื่อ สามารถกำจัดอวิชชาให้หมดไป ด้วยการมีสติตามระลึกรู้ เพราะพุทธภาวะเป็นสิ่งที่มิใช่แต่เดิมแล้วในคนทุกคน แม้แบบอย่างการปฏิบัติของท่านมิได้ถูกบันทึกไว้อย่างชัดเจน แต่ประเมินว่า ยังคงเป็นวิธีการปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งศีล สมาธิและปัญญา จากการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายของการสอนธรรมะ ของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) และท่านสุยเน้ง (เว่ยหล่าง) มีความคล้ายคลึงกัน คือ มุ่งไปเพื่อการกำจัดอวิชชา และเข้าถึงความรู้แจ้งในที่สุด แม้ว่าวิธีการสอนและการปฏิบัติธรรมะมีความแตกต่างกัน ในทางสำนวนโวหาร และการเน้นเฉพาะต่อสาธุศิษย์แต่ละคน แต่เพื่อผลอันเดียวกัน คือการรู้แจ้งอย่างแท้จริง^{๑๙}

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การเผยแผ่ธรรมของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มีการศึกษาในหลายแง่มุม ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์และจุดเด่น แต่ยังขาดการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยในกระบวนการสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ชาวไทยและชาวต่างชาติอย่างรวดเร็ว โดยมีประเด็นสำคัญที่หยิบยกมาพิจารณาคือ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) มีลูกศิษย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ท่านไม่รู้ภาษาต่างชาติ และในปัจจุบันลูกศิษย์ของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นกำลังสำคัญในการทำหน้าที่เป็นครูผู้สั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศไทยและหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

๑.๗.๑ สืบหาเอกสาร (Documentary Sources) และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ บทสัมภาษณ์ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ศึกษาความสอดคล้องระหว่างกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกกับกระบวนการสอนตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) โดยใช้การพรรณนา (Descriptive Method)

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงกระบวนการสอนพุทธธรรมในพระไตรปิฎก

๑.๘.๒ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

๑.๘.๓ ทำให้ทราบและเข้าใจถึงความสอดคล้องระหว่างกระบวนการสอนในพระไตรปิฎกกับกระบวนการสอนตามวิถีทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

^{๑๙} ทองพูล พานแก้ว, “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท กับท่านสุยเน้ง (เว่ยหล่าง)”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาเอกสาร รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจาก พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ บทสัมภาษณ์ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประมวลผลข้อมูลที่ได้โดยการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบเชิงพรรณนา

แผนภูมิที่ ๑: กรอบแนวคิดในการวิจัย

